

EL JOU I LES FLETXES A L'ENTRADA DELS POBLES. L'EMPREMTA SIMBÒLICA DEL FRANQUISME

JOAN SANZ
JOAQUIM ARNAU

En finalitzar la Guerra Civil espanyola, l'any 1939, nombrosos municipis de l'Estat van veure com en poc de temps a les entrades dels pobles s'alçaven monòlits, plaques o estructures de pedra i de vegades fusta amb un símbol inequívoc: el jou i les fletxes (El yugo y las flechas). Aquella imatge, sovint acompanyada de la inscripció «Una, grande y libre» o del nom del municipi, es va convertir en un dels emblemes més visibles del nou règim encapçalat pel general Francisco Franco.

El jou i les fletxes de fet no havia estat un símbol creat pel franquisme. El seu origen es remunta al regnat del Reis Catòlics, Isabel de Castella i Ferran d'Aragó, que el van adoptar com a emblema

personal a finals del segle XV. El jou feia referència a la inicial d'Isabel -la «Y» d'Ysabel, en grafia antiga, mentre que el feix de fletxes al·ludia a la «F» de Ferran.

Cal recordar que una de les grans fites d'Isabel i Ferran, els Reis Catòlics, va ser aconseguir la unificació dels territoris peninsulars sota la seua autoritat, ampliant la força i el control sobre aquests territoris. Amb el temps, el conjunt formava pel jou va adquirir un significat associat a la unitat dels regnes i al seu poder monàrquic.

Durant el segle XX, la Falange Espanyola, fundada per José Antonio Primo de Rivera l'any 1933, va recuperar aquest símbol i el va

Foto cedida per José Luis Esteller

SANTA MAGDALENA DE PULPÍS

Foto cedida per José Luis Esteller

reinterpretar com a representació de la unitat i la força d'Espanya. Després de la victòria franquista en la Guerra Civil, el jou i les fletxes es va integrar en l'escut oficial de l'Estat i es va convertir en un dels principals distintius del règim.

Una marca del nou ordre

La instal·lació del jou i les fletxes a les entrades dels pobles formava part d'una estratègia per visibilitzar el poder franquista i recordar qui havien estat els guanyadors de la guerra. No es tractava només d'un element decoratiu, sinó d'una declaració política explícita. Situar-lo a la porta d'accés principal dels municipis significava assenyalar simbòlicament que aquell territori formava part de la «nova Espanya» sorgida de la victòria militar.

La majoria d'aquests monuments es van construir durant la dècada dels anys quaranta i cinquanta, en el context de reconstrucció material i institucional del país. Sovint eren finançats per ajuntaments, diputacions o governs civils, i s'emmarcaven en les campanyes de propaganda que pretenien reforçar la identitat nacional.

Durant dècades, el jou i les fletxes va formar part del paisatge quotidià de milers de persones. La seua presència era constant en els edificis públics,

en les escoles, casernes, monedes o documents oficials i contribuïa a normalitzar la simbologia del règim.

Amb el pas del temps, especialment a partir dels anys seixanta, la càrrega ideològica del símbol es va diluir parcialment per a una part de la població, tot i que continuava representant el poder dictatorial. La manca de llibertats polítiques i la censura impedièn qualsevol qüestionament públic d'aquesta simbologia.

Amb la mort de Franco, el 20 de novembre de 1975, i el posterior període de transició cap a la democràcia. Amb l'aprovació de la Constitució de 1978 i la progressiva consolidació del nou sistema i els primers ajuntaments democràtics, es va iniciar un procés gradual de retirada dels símbols franquistes de l'espai públic. En molts municipis, la seua desaparició no va ser immediata i es va haver d'esperar dècades per a la seua eliminació definitiva.

Un punt d'inflexió es va produir amb l'aprovació de la Llei 52/2007, coneguda com a Llei de Memòria Històrica, que establia mesures per a la retirada de símbols i mencions commemoratives de la Guerra Civil i la dictadura. Aquesta norma instava

les administracions públiques a eliminar escuts, insígnies, plaques i altres objectes o mencions que exaltaren el règim franquista, amb determinades excepcions de caràcter artístic o arquitectònic.

Més recentment, la Llei 20/2022, de Memòria Democràtica, ha reforçat aquest marc legal i ha ampliat les obligacions de les institucions en relació amb la retirada de simbologia contrària als valors democràtics i la restitució de béns i documents

Un debat obert sobre la memòria

La retirada del jou i les fletxes de les entrades dels pobles i altres símbols de la dictadura no ha

estat exempta de polèmica. En alguns municipis, el desmantellament dels monuments ha generat debat sobre la conservació del patrimoni històric i el significat de la memòria col·lectiva. Mentre que uns sectors defensen la necessitat d'eliminar qualsevol exaltació de la dictadura, altres aposten per contextualitzar aquests elements en lloc de fer-los desaparèixer completament.

COL·LABORA AMB MAINHARDT FENT-TE SOCI/A

BUTLLETA D'ACTUALITZACIÓ DE DADES I AUTORITZACIÓ DE PAGAMENT

Autoritzo, fins a nova ordre, el pagament de la quota anual que presente l'Associació d'Amics de Mainhardt.

Nom i cognoms _____ DNI _____

TEL. _____ // _____ Adreça _____

Població _____ C. Postal _____ Adreça electrònica _____

Titular del compte: _____

BANC/CAIXA:

IBAN ES _____

_____, a _____ de _____ de 20 ____

Per favor ompliu l'imprés amb les vostres dades, signeu-lo i envieu-lo a ASSOCIACIÓ D'AMICS DE MAINHARDT, bé per correu electrònic: main.mainhardt@gmail.com o a l'adreça següent: Apartat de correus-26 12570- ALCALÀ DE XIVERT

MAINHARDT, sempre al teu costat

Junts fem cultura

QUOTA -2026
15€

